

پارک پژوهشی - کاربردی علوم دینی و انسانی

سردبیر

نزدیک به ۷۰ سال از راه‌اندازی نخستین پارک علم و فناوری در دنیا می‌گذرد.^۱ این مفهوم در سال‌های نه‌چندان دور، وارد ادبیات علمی و دانشگاهی ایران شد.^۲ بر اساس فصل دوم از بخش دوم قانون برنامه پنجم توسعه،^۳ همه استان‌ها موظف به ایجاد پارک علم و فناوری هستند.^۴

حوزه علمیه می‌تواند در بستر این پارک‌ها، خدمات قابل توجهی به جامعه علمی و عمومی کشور عرضه کند. از آنجا که دانش‌های حوزوی و حتی علوم انسانی، ارتباط چندانی با مفهوم رایج فناوری ندارد، پارک‌های علم و فناوری با برنامه جاری خود، نمی‌توانند از تلاش‌های علمی این چنینی حمایت کنند. تجربه گفت‌وگوهای پی‌درپی با برخی از این پارک‌ها نشان می‌دهد که مقررات این نهاد نسبت به علوم انسانی، ناقص بوده و یا نیازمند الگویی نو در پارک‌های علمی هستیم.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

۱. پارک تحقیقاتی استانفورد در سال ۱۹۵۱ میلادی راه‌اندازی شد. ([linkedin.com/pulse/technology-park](https://www.linkedin.com/pulse/technology-park))
۲. نخستین پارک علم و فناوری ایران سال ۱۳۷۹ش در اصفهان راه‌اندازی شد. (بررسی پارک‌ها و مراکز رشد علم و فناوری ایران با نگاهی بر رویکرد جهانی، ص ۳)
۳. ص ۳۲. (ابلاغی در ۱۳۸۹/۱۱/۱۰)
۴. همچنین در بند ۱۲ از راهبردها و اقدامات کلان ملی، ذیل راهبرد کلان ۳ از نقشه جامع علمی کشور (ابلاغی در ۱۳۹۰/۲/۲۴) به این موضوع توجه شده است.

الف) چالش‌های تعامل پارک‌های علم و فناوری با حوزویان

پیشینه مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری، گویای آن است که گروه‌های حوزوی، اقبال کمی به آن داشته‌اند. می‌توان مشکلات و موانع زیر را برخی از عوامل این ارتباط ضعیف دانست:

۱. تفاوت گفتمانی دانش‌های حوزوی و فناوری‌های رایج
 ۲. آگاهی نداشتن طلاب و معرفی نشدن مراکز رشد به بدنه حوزه
 ۳. نیاز به زمان و انرژی زیاد برای توجیه درآمدزایی طرح‌ها
 ۴. مقایسه خروجی تولیدات گروه‌های پژوهشی علوم انسانی با گروه‌های تجربی و فنی
 ۵. مدرک‌گرایی و نیاز به استفاده از عناوین خاص برای دریافت مجوزهای لازم
 ۶. مشکل خدمت سربازی طلاب برای ثبت شرکت
 ۷. هزینه، الزامات و روند طولانی ثبت شرکت
 ۸. به رسمیت نشناختن فعالیت‌های دینی و حوزوی از سوی برخی نهادهای دانشگاهی
- این دست از مشکلات، فاصله زیاد مراکز رشد را با حوزه در پی داشته است. شرایط موجود، راه را برای ورود مستقل مدیریت حوزه به این عرصه، باز و شاید ضروری می‌کند.

ب) نهادهای مشابه با «پارک پژوهشی - کاربردی علوم دینی و

انسانی» در حوزه

از سال ۱۳۸۲ «انجمن‌های علمی حوزه» شکل گرفت. هم‌اکنون ۱۹ انجمن^۵ زیر نظر دبیرخانه انجمن‌های علمی حوزه، مشغول کار هستند. این تشکیلات، می‌توانست جایگزین مناسبی برای مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری در میان حوزویان باشد. به‌جاست که پس از گذشت ۱۵ سال از فعالیت انجمن‌های علمی، عملکرد و میزان اثرگذاری آن در فضای علمی و پژوهشی طلاب بررسی شود. گویا

۵. انجمن‌های ادیان و مذاهب، اصول فقه، اقتصاد اسلامی، تاریخ‌پژوهان، تعلیم و تربیت اسلامی، حدیث، روان‌شناسی اسلامی، فقه و حقوق اسلامی، قرآن‌پژوهی، هنر و ادبیات، کلام اسلامی، مدیریت، مطالعات اجتماعی، مطالعات سیاسی، معرفت‌شناسی، مهدویت، تبلیغ و ارتباطات دینی، ترجمه و زبان‌های خارجی و انجمن اخلاق اسلامی، مجموعه انجمن‌های علمی حوزه هستند.

تاکنون گزارشی دربارهٔ آسیب‌شناسی این انجمن‌ها منتشر نشده است. دست کم مقررات کنونی حاکم بر این نهاد، تصوّر جایگزینی آن نسبت به پارک علم و فناوری را دچار سستی می‌کند. کانون‌های داخلی مدارس، یکی دیگر از نهادهای علمی موجود در حوزه است که با تعریف و کارکردی کاملا متفاوت از پارک علمی و فناوری، تشکیل شده و نمی‌تواند جایگزین این نهاد باشد.

ج) پارک پژوهشی - کاربردی علوم دینی و انسانی

حوزهٔ علمیه به‌عنوان نهادی مستقل و جریان‌ساز در حرکتهای علمی، برای تداوم پویایی خود، نیازمند بهره‌گیری از توان نیروهای جوان و جهادی در عرصهٔ پژوهش است. حوزهٔ علمیه یکی از شایسته‌ترین ارگان‌ها برای جذب و به‌کارگیری تخصص‌هایی است که خود، می‌پروراند. زمینه‌سازی برای تلاش و رشد نیروهای فعال در عرصهٔ پژوهش، تبلیغ و ... یکی از ضروری‌ترین برنامه‌ها برای بهره‌گیری از این توان است.

طلّاب توانمند، برای خدمت به دین، منتظر برنامه‌ریزی مدیریت حوزه نخواهند ماند و با حرکتهای خودجوش و یا با حمایت مراکز دیگر، رسالت حوزوی خود به انجام می‌رسانند. نمونهٔ این جریان را می‌توان در ایجاد گروه‌های تبلیغی - جهادی متعدّد در داخل و خارج از کشور بدون حمایت‌های حوزوی و یا ایجاد موسسه‌ها و مراکز علمی مختلف با مجوّز سازمان‌های غیر حوزوی دید. ارتقای رویکرد پژوهشی در مدیریت حوزه، می‌تواند استعدادهای فعال را به سمت تولیدات علمی هدفمند بکشانند. تلاش گروه‌های علمی نوپا برای عضویت در پارک‌های علم و فناوری نشان از نیاز این جریان‌ها به ساماندهی و اعتباربخشی است. متأسفانه برنامه‌ای در حوزه برای هدایت این حرکت دیده و شنیده نشده است.

به طور قطع اگر گروه‌های علمی، زمینه‌ای منطقی را برای دریافت مجوّز، اعتبار و امکانات حداقلی در تشکیلات حوزوی بیابند، تمایل بیشتری به حفظ اصالت خود نشان خواهند داد. از این رو می‌توان ایجاد «پارک پژوهشی - کاربردی علوم دینی و انسانی» را در برنامهٔ کاری قرار داد. این تشکیلات می‌تواند جایگزینی مناسب و بومی برای پارک‌های علم و فناوری در عرصهٔ علوم انسانی و دینی بوده و حتی دانشگاهیان را نیز میزبانی کند.

این پارک می‌تواند با دوری از تمرکز بر ایجاد فناوری فنی و خدماتی و تولید سرمایه، به تولید روش و محتوای پژوهشی مورد نیاز جامعه بپردازد. اجرای این طرح در بخش‌های جذابی چون تبلیغ، می‌تواند به رشد و ساماندهی گروه‌های فعال کمک کند.

مدتی است که موضوع «کسب و کارهای نوپا» یا همان «استارت‌آپ‌ها» که بیشتر در فناوری‌های دیجیتال فعالیت می‌کنند، مطرح و با استقبال مواجه شده است. دستگاه‌های اجرایی کشور نیز به دلایل مختلف از این گروه‌ها حمایت کرده و خدمات آنها را خریداری می‌کنند. همین رویکرد می‌تواند در بخش پژوهش و تولید دینی و علوم انسانی مورد توجه حوزه باشد. این همان الگوی واگذاری امور به بخش خصوصی است که در سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مطرح شده است. بر این اساس مهم‌ترین کار معاونت پژوهش حوزه، هدایت و حمایت خواهد بود. در ادامه به برخی از مهم‌ترین ویژگی‌ها و نیازهای این طرح اشاره و پیشنهادهای برای ایجاد و تسهیل امور ارائه می‌شود.

یکم) ویژگی‌های طرح

۱. کاهش هزینه‌های علمی حوزه و تمرکز بر تهیه راهبردها و هدایت گروه‌ها به سمت اهداف و نیازها
۲. واگذاری برخی از مسوولیت‌های علمی و فرهنگی به بدنه طلاب
۳. کمتر شدن واسطه‌گری مدیریت حوزه در امور خرد علمی
۴. تولیدات علمی و فرهنگی گسترده و متنوع
۵. تأمین هزینه‌های تولید محتوای علمی و دینی به صورت خودگردان در قالب گروه‌های علمی
۶. تقویت روحیه تعاون و کار گروهی میان حوزویان
۷. استفاده بهینه از فضاها و ساختمان‌های خالی موجود، برای پیشبرد اهداف پژوهشی
۸. تمرکززدایی امور پژوهشی از قم و فعال شدن توانایی‌های موجود در استان‌ها
۹. شناسایی و بهره‌گیری از توان نیروهای متخصص بدون مدرک یا با مدارک پایین
۱۰. پرورش نیروهای باتجربه برای فعالیت در مراکز علمی مادر

دوم) نیازهای نخستین

طراحی و اجرای یک برنامه نوین، نیازمند تهیه و تأمین برخی از امکانات است. این طرح به دلیل خودگردانی مالی گروه‌ها نیازمند هزینه‌های کلان نیست؛ اما برای راه‌اندازی و رونق بخشیدن به کار، کاستن از مشکلات و ایجاد انگیزه برای جذب گروه‌ها، انجام امور زیر ضروری به نظر می‌رسد:

۱. تهیه مقررات لازم برای ثبت گروه‌های علمی به دور از فضای بوروکراسی اداری و تعیین شروط غیر ممکن و یا دور از دسترس
 ۲. تهیه نقشه راه پژوهشی حوزه و محول کردن برخی از امور به این گروه‌ها
 ۳. بهره‌گیری از توان استادان مسلط و دلسوز در امور پژوهشی و تشویق آنها برای ایجاد گروه‌های معیار
 ۴. تهیه و ارائه فهرست عرصه‌های خالی و اولویت‌دار به همراه سند توجیهی آن به علاقه‌مندان تشکیل گروه‌های علمی
 ۵. تأمین مکان مناسب و تجهیزات حداقلی با بهره‌گیری از امکانات موجود مدارس و مراکز حوزوی
 ۶. سوق دادن بخشی از جوایز و ردیف‌های پژوهشی به ایجاد و بازدهی این گروه‌ها
 ۷. زمینه‌سازی برای استفاده اعضای این گروه‌ها از خدمات علمی فراتر از دیگران
 ۸. ارائه تسهیلات ویژه مانند کسری خدمت سربازی و ... برای فعالیتهای ویژه
- طبیعی است که به دلیل کمی تجربه کشور و حوزه علمی در اداره این پارک‌ها مشکلاتی در روند ایجاد و رونق آن به وجود آید که نیازمند برخورد منطقی و دوری از ناامیدی در عین تلاش برای پویایی و مانایی خواهد بود.

کتابنامه

۱. بررسی پارک‌ها و مراکز رشد علم و فناوری ایران با نگاهی بر رویکرد جهانی، مجید سلیمانی، فصلنامه تخصصی پارک‌ها و مراکز رشد، ش ۳۲، پاییز ۱۳۹۱ ش.
۲. سند نقشه جامع علمی کشور، شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰ ش.
۳. مجموعه برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور، ۱۳۸۹ ش.
۴. سایت [linkedin.com/pulse/technoogy-park](https://www.linkedin.com/pulse/technoogy-park) (تاریخ اخذ: ۱۳۹۷/۷/۲۰)